

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการปฏิบัติงานนิเทศของครูผู้นิเทศ สังกัดกรมสามัญศึกษา ประชากรผู้ให้ข้อมูลคือ ครูผู้นิเทศ สังกัดกรมสามัญศึกษา ที่ปฏิบัติงานนิเทศ ร่วมกับศึกษานิเทศก์ จำนวน 660 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามจำนวน 1 ฉบับ มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check list) และแบบปลายเปิด (Open-ended) โดยผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปจำนวน 660 ฉบับ ได้รับคืน 547 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 82.88 เป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์ จำนวน 537 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 81.36 ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ค่าร้อยละ (Percentage) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. สภาพภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง มีอายุ 41-50 ปี มีอายุราชการ 16-20 ปี วุฒิต่างทางการศึกษาระดับปริญญาตรี ดำรงตำแหน่งครูผู้สอน ซึ่งมีคาบสอน 16-20 คาบต่อสัปดาห์ ไม่มีประสบการณ์เกี่ยวกับงานด้านงานนิเทศก่อนได้รับคัดเลือกให้เป็นครูผู้นิเทศ แม้เคยเข้ารับการอบรมหรือสัมมนาทางการนิเทศการศึกษาก่อนได้รับคัดเลือกให้เป็นครูผู้นิเทศ ปฏิบัติงานนิเทศในฐานะครูผู้นิเทศในหมวดวิชาเพียง 1 หมวดวิชา และโรงเรียนที่ปฏิบัติงานนิเทศ ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดที่สังกัด

2. สภาพการปฏิบัติงานนิเทศของครูผู้นิเทศ สังกัดกรมสามัญศึกษา

2.1 การเตรียมการนิเทศ

ในเรื่องการศึกษาข้อมูลจริงเรียนก่อนการนิเทศ พบว่า ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ สํารวจความต้องการจำเป็นในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนโดยวิธีการปรึกษาหารือ และการส่งแบบสอบถาม ใช้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการทํางานของครู และความรู้ความสามารถและทักษะในการทํางานของครู ในการสํารวจความต้องการจำเป็น สำหรับการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ยึดหลัก เกณฑ์ความต้องการของครูในหมวดวิชา และความสอดคล้องกับนโยบายของโรงเรียนและกรมสามัญศึกษา ซึ่งการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่วิเคราะห์ร่วมกับศึกษานิเทศก์ ส่วนข้อมูลที่ใช้ในการกำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมายการนิเทศ ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ใช้ข้อมูลเกี่ยวกับ ความต้องการร่วมกันของบุคลากรในโรงเรียนในการมีส่วนร่วมที่จะแก้ปัญหาหรือพัฒนางานตามความต้องการ และนโยบายของโรงเรียนและกรมสามัญศึกษา

ในเรื่องการกำหนดการนิเทศ พบว่า ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ ดำเนินการวางแผนการนิเทศ โดยกำหนด เป็นงาน/โครงการโดยบรรจุไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปีของหน่วยศึกษานิเทศก์ ส่วนการเตรียมปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนการนิเทศ ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ กำหนดกิจกรรมและ เครื่องมือหรือสื่อที่ใช้ในการดำเนินงานนิเทศ การเตรียมการจัดกิจกรรมการนิเทศ ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่จะมีบทบาทในการเป็นที่ปรึกษา แนะนำแนวทางการปฏิบัติงาน และพิจารณาถึงความต้องการของครูและการนำแบบปฏิบัติที่ตั้งจริง ในการเลือกกิจกรรมการนิเทศ ส่วนงบประมาณที่ใช้ในการปฏิบัติงานนิเทศ ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ใช้งบประมาณที่ได้รับจัดสรรมาจากหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา จังหวัด และส่วนใหญ่นำมาใช้เป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าพาหนะในการเดินทาง แบบปฏิบัติงานนิเทศ และจัดซื้อจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเตรียมการและปฏิบัติงานนิเทศ

ในเรื่องการเตรียมการปฏิบัติที่โรงเรียน พบว่า ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ สร้าง เครื่องมือและสื่อการนิเทศ โดยการจัดหาและศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการนิเทศ และขอความร่วมมือและคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สำหรับการประสานงานกับโรงเรียนที่จะไปนิเทศ ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ปฏิบัติโดย เสนอโครงการปฏิบัติงานนิเทศจากหน่วยศึกษานิเทศก์ให้โรงเรียนทราบ

2.2 การดำเนินการนิเทศ

ในเรื่องการจัดกิจกรรมการนิเทศ พบว่า ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ ปฏิบัติการจัดกิจกรรมการนิเทศ โดยให้ครูมีส่วนร่วมเสนอแนะและแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ และให้คำแนะนำช่วยเหลือในการปฏิบัติงาน กิจกรรมที่นำมาจัดในการนิเทศ ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ใช้การแนะนำ/การให้คำปรึกษา และการบรรยาย ซึ่งลักษณะงานนิเทศที่ปฏิบัติโดยใช้กิจกรรมต่าง ๆ ในการจัด ได้แก่ การเขียนแผนการสอน และการทำและพัฒนาผลงานทางวิชาการ สำหรับการปรับปรุงการจัดกิจกรรมการนิเทศ ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ใช้การอภิปรายกับคณะครู เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน และศึกษาหาเทคนิคและวิธีการใหม่ ๆ มาใช้ในการจัดกิจกรรมการนิเทศ

ในเรื่องการผลิตสื่อหรือนวัตกรรมการเรียนการสอน พบว่า ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ ผลิตสื่อหรือนวัตกรรมการเรียนการสอน โดยสำรวจสภาพ ปัญหาและความต้องการของครูเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนการสอน และบริการเอกสารให้ความรู้ เพื่อให้ครูศึกษาด้วยตนเอง

ในเรื่องการวิจัยเพื่อพัฒนางาน พบว่า ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ มีการดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนางาน โดยมีบทบาทในการร่วมมือกับบุคลากรในโรงเรียนทางงานวิจัยในโรงเรียนในลักษณะของงานวิจัยทางการศึกษาหรืองานวิจัยในชั้นเรียน และทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแล้วนำผลที่ได้จากการวิจัยนั้นมาใช้ในการพัฒนางานที่ปฏิบัติอยู่

2.3 การจัดทำรายงานการนิเทศและรายงานสรุปการนิเทศ

ในเรื่องการจัดทำรายงานการนิเทศและรายงานสรุปการนิเทศ พบว่า ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ จัดทำรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรโดยใช้บันทึกข้อความ แบบรายงานของศูนย์ประสานงานการนิเทศ หรือแบบรายงานที่สร้างขึ้นเอง ซึ่งรายละเอียดในการรายงาน ได้แก่ ผลการปฏิบัติงานนิเทศ วิธีการดำเนินการนิเทศ และปัญหาที่เกิดขึ้นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยผู้ได้รับเสนอรายงานการนิเทศและรายงานสรุปการนิเทศ ส่วนใหญ่ได้แก่ หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา จังหวัด และผู้บริหารโรงเรียน สำหรับช่วงเวลาที่ทำรายงาน ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ รายงานเมื่อสิ้นสุดการปฏิบัติงานนิเทศในชั้นเรียนต่าง ๆ

3. ปัญหาการปฏิบัติงานนิเทศของครูผู้นิเทศ สังกัดกรมสามัญศึกษา

3.1 ปัญหาการเตรียมการนิเทศ

ปัญหาการศึกษาข้อมูลจริงเรียนก่อนการนิเทศ พบว่า ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ เห็นว่ามีปัญหาในการสำรวจความต้องการจำเป็นในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ ได้แก่ ระยะเวลาที่ใช้ในการสำรวจความต้องการจำเป็นไม่เพียงพอ และขาดความร่วมมือจากบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการหาข้อมูลที่เป็นจริง สำหรับปัญหาการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น และปัญหาการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายการนิเทศ ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่เห็นว่าไม่มีปัญหาทั้ง 2 กรณี ส่วนที่มีปัญหานั้น ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ได้แก่ ขาดความร่วมมือจากบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ในการเข้าร่วมวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น และข้อมูลที่ใช้ประกอบการพิจารณาในการเลือกวัตถุประสงค์และเป้าหมายการนิเทศไม่เพียงพอ

ปัญหาการกำหนดการนิเทศ พบว่า ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่เห็นว่ามีปัญหาในการวางแผนการนิเทศ ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ได้แก่ มีเวลาจำกัดในการปฏิบัติงาน และไม่สามารถกำหนดเวลาว่างในการปฏิบัติงานนิเทศให้ตรงกันได้ ส่วนปัญหาการเตรียมปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนการนิเทศ ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่เห็นว่าไม่มีปัญหา ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ได้แก่ งบประมาณที่ได้รับจัดสรร และระยะเวลาที่ใช้ในการเตรียมปัจจัย ไม่เพียงพอ สำหรับปัญหาการเตรียมการจัดกิจกรรมการนิเทศ ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่เห็นว่าไม่มีปัญหา ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ได้แก่ ครูผู้นิเทศมีความสอนและงานประจำมาก เกินไปจนไม่มีเวลาในการเตรียมการ นอกจากนี้ปัญหางบประมาณที่ใช้ในการปฏิบัติงานนิเทศ ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่เห็นว่าไม่มีปัญหา ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ได้แก่ งบประมาณไม่เพียงพอ และล่าช้า ไม่คล่องตัว ไม่ทันกับเวลาที่ใช้ดำเนินงาน

ปัญหาการเตรียมการปฏิบัติที่โรงเรียน พบว่า ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่เห็นว่า มีปัญหาในการสร้างเครื่องมือและสื่อการนิเทศ ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ได้แก่ เวลาไม่เพียงพอในการทดลองใช้ เครื่องมือและสื่อการนิเทศก่อนนำไปปฏิบัติจริง และขาดแหล่งศึกษาค้นคว้า ส่วนปัญหาการประสานงานกับโรงเรียนที่จะไปนิเทศ ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่เห็นว่าไม่มีปัญหา ส่วนที่มีปัญหานั้น ได้แก่ ขาดความร่วมมือและการสนับสนุนจากบุคลากรที่เกี่ยวข้อง และขาดข้อมูลที่ใช้ในการกำหนดเกณฑ์ของผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนางานในโรงเรียน

3.2 ปัญหาการดำเนินงานการนิเทศ

ปัญหาการจัดกิจกรรมการนิเทศ พบว่า ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่เห็นว่ามีปัญหาในการจัดกิจกรรมการนิเทศ ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ได้แก่ ผู้รับการนิเทศมีงานต้องปฏิบัติมาก ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างเต็มที่และนอกรอบ และผู้รับการนิเทศ เข้าร่วมกิจกรรมไม่จริงจัง ส่วนปัญหาการปรับปรุงการจัดกิจกรรมการนิเทศ ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่เห็นว่ามีปัญหา ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ได้แก่ ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศมีเวลาว่างนงตรงกัน และขาดการสนับสนุนค้ำจุนงบประมาณในส่วนของการ เข้าร่วมการอบรม/สัมมนา/ศึกษาดูงาน

ปัญหาการผลิตสื่อหรือนวัตกรรมการเรียนการสอน พบว่า ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่เห็นว่ามีปัญหาในการผลิตสื่อหรือนวัตกรรมการเรียนการสอน ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ได้แก่ ขาดการสนับสนุนค้ำจุนงบประมาณจากผู้บริหารโรงเรียน และขาดการประสานงานกับศูนย์วิชาการ

ปัญหาการวิจัยเพื่อพัฒนางาน พบว่า ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่เห็นว่ามีปัญหาในการวิจัยเพื่อพัฒนางาน ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ได้แก่ ไม่มีประสิทธิภาพเกี่ยวกับการทำงานวิจัย และไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการทำงานวิจัย

3.3 ปัญหาการจัดการรายงานการนิเทศและรายงานสรุปการนิเทศ

ปัญหาการจัดการรายงานการนิเทศและรายงานสรุปการนิเทศ พบว่า ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่เห็นว่าไม่มีปัญหาในการจัดการรายงานการนิเทศและรายงานสรุปการนิเทศ สำหรับส่วนที่เห็นว่ามีปัญหา นั้น ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ได้แก่ ผู้รับการรายงาน นำให้ข้อมูลย้อนกลับ เช่น ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ เป็นต้น และไม่สามารถรายงานผลการปฏิบัติงานนิเทศได้ครบตามขั้นตอนที่กำหนด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการปฏิบัติงานนิเทศของครูผู้นิเทศ สังกัดกรมสามัญศึกษา ผู้วิจัยจะแบ่งการอภิปรายผลตามขอบเขตของการวิจัยคือ การเตรียมการนิเทศ การดำเนินการนิเทศ และการจัดการรายงานและรายงานสรุปการนิเทศ ซึ่งมีข้อค้นพบที่น่าสนใจ และสามารถนำมาอภิปรายได้ดังนี้

1. สภาพและปัญหาการปฏิบัติงานของครูผู้นิเทศ ในด้านการเตรียมการนิเทศ

1.1 การศึกษาข้อมูลจริงเรียนก่อนการนิเทศ

ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ สืบหาความต้องการจำเป็นในการปฏิบัติงานนิเทศของครูในโรงเรียน โดยวิธีการปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของครู ผู้วิจัยมีความเห็นด้วยอย่างยิ่งกับวิธีการที่ใช้ในการสำรวจ ศึกษา และวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นดังกล่าว ซึ่งวิธีการศึกษาข้อมูลนั้นน่าเชื่อถือเป็นเรื่องสำคัญว่าจะต้องใช้เทคนิควิธีการ หรือยึดหลักเกณฑ์แบบใดแบบหนึ่งโดยเฉพาะ อย่างไรก็ตาม ในการศึกษานี้พบเฉพาะมีหลักการที่จะต้องยึดถือก็คือ จะต้องให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความถูกต้องชัดเจน เชื่อถือได้ และมีความครอบคลุมทุก ๆ ด้าน ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า การสำรวจ ศึกษา และวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นเป็นเรื่องที่ไม่มีความยุ่งยากหรือสลับซับซ้อนแต่ประการใด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิธีการปรึกษาหารือ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของครูนั้น อาจเป็นวิธีการที่ง่าย สะดวก ไม่สิ้นเปลืองเวลามากนัก และเป็นเทคนิคและทักษะของการทำงานร่วมกัน โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการแก้ไข้ปัญหาและการตัดสินใจ (นิพนธ์ ไทยพานิช, 2535) ซึ่งเป็นวิธีการปรึกษาในเชิงสนทนา พูดคุยอย่างใกล้ชิดเป็นกันเอง มีลักษณะใกล้เคียงกับการสัมภาษณ์อย่างอิสระ ดังที่หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (ม.ป.ป.) กล่าวไว้ นอกจากจะได้ข้อเท็จจริงแล้ว ยังสามารถทราบความรู้สึก เจตคติ ตลอดจนความรู้ความสามารถ ทักษะในการทำงานของครู และความคิดเห็นต่าง ๆ ซึ่งไม่อาจทราบจากวิธีอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของนิพนธ์ กิณางศ์ (อ้างถึงใน วาไรรัตน์ นุสสวัสดิ์, 2536) ที่ว่า การสอบถามด้วยวาจาหรือสัมภาษณ์ ต้องการที่จะได้ข้อมูลที่กระจ่างชัดเจน ยิ่งตรงจริง ๆ โดยอาจจะใช้ในการ

สำรวจความคิดเห็น ความรู้สึก และความต้องการของครูและนักเรียนจำนวนมาก ๆ ได้เช่นเดียวกัน

ส่วนปัญหาที่พบว่า ระยะเวลาที่ใช้ในการสำรวจความต้องการจำเป็นไม่เพียงพออาจเป็นเพราะว่า ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่มีภารกิจที่ต้องปฏิบัติมากทั้งงานประจำ และงานพิเศษอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย โดยเฉพาะจำนวนคาบสอนต่อสัปดาห์ที่ค่อนข้างจะมาก ดังนั้นจึงควรมีการมอบหมายภารกิจเกี่ยวกับการสอน และงานพิเศษอื่น ๆ ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับภารกิจงานหน้าที่ที่ปฏิบัติงานนี้เทศในฐานะครูผู้นิเทศของครูผู้นิเทศในโรงเรียนนั้น ๆ

1.2 การกำหนดการนิเทศ

ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ ดำเนินการวางแผนการนิเทศโดยกำหนดเป็นงาน/โครงการ โดยบรรจุไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปีของหน่วยงานนิเทศ ซึ่งมีการเตรียมปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนการนิเทศ โดยกำหนดกิจกรรมที่เข้าในการนิเทศ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เป็นลักษณะการวางแผนที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกันในการปฏิบัติดังกล่าว กล่าวคือ แผนประจำปี จะประกอบไปด้วยแผนงานและโครงการต่าง ๆ และแผนปฏิบัติการ (Action Plan) จะเป็นรายละเอียดเพื่อการดำเนินงาน ที่สัมพันธ์กับงานตามที่ได้กำหนดไว้ สัมพันธ์กับโครงสร้างของหน่วยงาน และระบบการเงินการงบประมาณ ซึ่งจะ เป็นพิมพ์เขียว (Blueprint) สำหรับการดำเนินงานจากแผนงาน จากโครงการ จากแผนปฏิบัติการ หรือจากการกำหนดกิจกรรมโดยตรง เพื่อเตรียมการด้านทรัพยากรที่จำเป็นต้องใช้หรือเพื่อเสนอขอของงบประมาณ (อุทัยบุญประเสริฐ, 2538) อนึ่ง การวางแผนการนิเทศการศึกษานั้น เราจะยึดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนอย่างมีระบบระเบียบ และโครงการนั้นจะประสบความสำเร็จได้ก็ต้องอาศัยกิจกรรมเป็นหลัก (วลาอีร์คีน บุญสวัสดิ์, 2536) ซึ่งกิจกรรมที่กำหนดในแต่ละโครงการ อาจมีเชิงกิจกรรมเดียวหรือหลาย ๆ กิจกรรมก็ได้ (สงัด อุทรานันท์, 2529) ดังนั้น ผู้นิเทศที่จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในการสร้างโครงการให้เหมาะสมกับหน่วยงาน หรือสถานศึกษา และสามารถชี้แนะแนวทางการนิเทศให้แก่ผู้บริหารและบุคลากรที่เกี่ยวข้องได้อีกด้วย

สำหรับปัญหาที่พบว่า มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา และงบประมาณที่ได้รับ จัดสรรมาไม่เพียงพอ ในการวางแผนการนิเทศ และการเตรียมปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน การนิเทศนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า การปฏิบัติงานนิเทศของครูผู้นิเทศกำลังอยู่ในระยะเวลาของการเริ่มต้น และเพิ่งจะมีการดำเนินการเป็นครั้งแรก จึงถือเป็นเรื่องปกติในข้อจำกัดดังกล่าว และอีกประการหนึ่ง ในการพิจารณาจัดสรรงบประมาณนั้น ส่วนใหญ่แล้ว การจัดสรรมักจะมุ่งเป็นไปตามที่เสนอขอเสมอไป ดังนั้น จึงควรมีการปรับแผนปฏิบัติการและโครงการให้สอดคล้องกับทรัพยากรที่ได้รับหรือข้อจำกัดในการปฏิบัติงานในการปฏิบัติงานในครั้งแรกหรือครั้งก่อน ๆ ที่ผ่านมา ซึ่งหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2533) ได้มีข้อสังเกตว่า โครงการใดที่ใช้งบประมาณน้อยแต่บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ก็ถือว่าโครงการนั้นมีประสิทธิภาพ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น วิธีการที่จะเสียต้นทุนค่าที่ต่ำที่สุดนั้น อาจนำวิธีการที่ดีที่สุดเสมอไปได้ เช่น อาจมีเนื้อหาอุปสรรคในทางปฏิบัติมาก หรือการจะดำเนินการให้สำเร็จได้จะต้องมีเงื่อนไขบางอย่างซึ่งมุ่งเน้นว่าจะดำเนินการตามเงื่อนไขนั้น ๆ ได้หรือไม่ นอกจากนี้ แม้ว่าผู้จัดทำโครงการจะได้ข้อสรุปในขั้นต้นว่า วิธีการใดดีและเหมาะสมที่สุด คือเป็น the first best แล้วก็ตาม ก็ยังคงต้องคำนึงถึงวิธีการอื่น ๆ ที่เป็นรอง คือเป็น the second best ไว้ด้วย ทั้งนี้เพราะว่าในที่สุดแล้ว อาจต้องเลือกวิธีการที่เป็นรองนั้นก็ดี (เทียนฉาย กิระนันท์, 2537)

ส่วนผลการวิจัย ในเรื่องการเตรียมการจัดกิจกรรมการนิเทศ พบว่า ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ เลือกกิจกรรมโดยคำนึงถึงความต้องการของครู ผู้วิจัยเห็นว่า การพิจารณาถึงความต้องการของครูที่จะรับการนิเทศโดยนำมาเป็นตัวกำหนดในการเลือกกิจกรรม นับว่าเป็นข้อมูลที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้ครูผู้รับการนิเทศมีความพร้อม เต็มใจ และให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมที่ครูมีความต้องการ และมีส่วนร่วมในการเลือกและกำหนดกิจกรรมการนิเทศนั้น อย่างไรก็ตาม ในการเลือกกิจกรรมการนิเทศ ครูผู้นิเทศจะต้องพิจารณาถึงกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยว่า กิจกรรมที่นำมาจัดนั้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคลากรหรือผู้รับการนิเทศไปในทิศทางที่ดีขึ้นในด้านใดบ้าง โดยคำนึงถึง วัตถุประสงค์ หรือ จุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรม ขนาดของกลุ่ม การก่อให้เกิดประสบการณ์ และความสัมพันธ์ระหว่างจุดมุ่งหมาย ขนาดของกลุ่ม และการก่อให้เกิดประสบการณ์ (วไลรัตน์ บุณสวัสดิ์, 2536)

ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ครูผู้นิเทศจะต้องมีการทำความเข้าใจและชี้แจงให้ครูที่จะรับการนิเทศได้มีความรู้และความเข้าใจถึงลักษณะของกิจกรรมแต่ละประเภทที่ตอบสนองต่อจุดประสงค์ที่แตกต่างกัน เพื่อนำไปสู่การเลือกและกำหนดกิจกรรมการนิเทศให้ตรงกับสภาพปัญหา และความต้องการของครูที่แท้จริง ดังที่ สวิต อุหรานันท์ (2529) ได้เสนอรูปแบบในการสร้างความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานไว้ 2 รูปแบบคือ 1) คาเนนการในลักษณะของการปฏิบัติงานโดยปกติ ได้แก่ การจัดประชุม ปรึกษาหารือเพื่อแก้ปัญหในการปฏิบัติงาน การให้ศึกษาเอกสาร ฯลฯ เป็นต้น และ 2) คาเนนการในลักษณะของกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยเฉพาะ ได้แก่ การฝึกอบรม การอบรมเชิงปฏิบัติการ การพาไปทัศนศึกษา การประชุมสัมมนา เป็นต้น

สำหรับผลการวิจัยในเรื่องงบประมาณที่ใช้ในการปฏิบัติงานนิเทศ พบว่า ส่วนใหญ่ได้รับจัดสรรมาจากหน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา จังหวัด โดยนำไปใช้เป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าพาหนะเดินทาง และจัดซื้อจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเตรียมการและปฏิบัติงานนิเทศ ซึ่งครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ เห็นว่ามีปัญหาในเรื่องงบประมาณไม่เพียงพอ ลำบาก ไม่คล่องตัว และไม่ทันกับเวลาที่ใช้ดำเนินงาน ผู้วิจัยมีความเห็นว่า งบประมาณที่จัดสรรเพื่อการปฏิบัติงานนิเทศของครูผู้นิเทศ มีจำนวนค่อนข้างน้อย จากการสอบถามฝ่ายสารสนเทศและเครือข่ายการนิเทศ หน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา ได้จัดสรรให้จังหวัดละ 1,200 บาทต่อปี จึงทำให้ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงานนิเทศของครูผู้นิเทศซึ่งมีเฉลี่ยจังหวัดละ 10 คน ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ครูผู้นิเทศบางส่วนที่มีความตั้งใจในการปฏิบัติงานนิเทศ ต้องใช้เงินส่วนตัวในการปฏิบัติงาน ดังนั้น หน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา ควรพิจารณาจัดสรรงบประมาณให้มากและเพียงพอโดยจัดสรรไว้เพื่อการปฏิบัติงานนิเทศของครูผู้นิเทศโดยเฉพาะ ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สามัญศึกษาจังหวัด กลุ่มโรงเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา ควรจัดสรรเงินสนับสนุนบางส่วน เพื่อเป็นการสร้างขวัญ และกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูผู้นิเทศให้มีประสิทธิภาพ และเกิดผลดีต่อการศึกษาคือไป อีกทั้งควรมีการสนับสนุนส่งเสริมให้มีการนำทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีราคาถูกและหาง่าย มาใช้เป็นวัสดุอุปกรณ์ในการเตรียมการและการปฏิบัติงานนิเทศ เพื่อเป็นการประหยัดงบประมาณการปฏิบัติงานนิเทศได้อีกทางหนึ่งด้วย

1.3 การเตรียมการปฏิบัติที่โรงเรียน

ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ สร้างเครื่องมือและสื่อการนิเทศ โดยการจัดทำและศึกษาเอกสาร เกี่ยวกับการนิเทศ และขอความร่วมมือและคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยเห็นว่าการสร้าง เครื่องมือและสื่อการนิเทศ เพื่อนำมาใช้ประกอบการนิเทศ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับใช้ในการตรวจสอบการปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลในการแก้ปัญหา และส่งเสริมการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ และในการประเมินประสิทธิภาพทางการสอน (Assessing of teaching effectiveness) ในชั้นเรียนนั้น วาเลอร์คีน บูลส์วอลด์ (2536) ได้กล่าวว่า จำเป็นต้องใช้เทคนิคและ เครื่องมือที่สามารถเชื่อถือได้ เข้าช่วยในการประเมินและนำผลที่ได้จากการประเมินไปใช้ประโยชน์ในการนิเทศและการฝึกหัดครูต่อไป ซึ่งเครื่องมือเหล่านี้ อาจได้แก่ แบบสอบถาม แบบทดสอบ แบบสำรวจ แบบประเมินค่า แบบสังเกตพฤติกรรม เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ อ้างถึงใน สมภพ อุณหชาติ, 2535) และวิธีการสร้าง เครื่องมือและสื่อการนิเทศ ที่ครูผู้นิเทศใช้ดังกล่าว อาจเป็นเพราะวิธีการนั้นสามารถกระทำได้ง่าย สะดวก เสียเวลาน้อย ไม่มีขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อน เหมือนกับการจัดประชุมปฏิบัติการ หรือ ประชุมสัมมนา ร่วมกับคณะครู ซึ่งมีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา และงบประมาณ และผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า ควรให้มีการสร้าง เครื่องมือและสื่อการนิเทศร่วมกับคณะครู เพราะเครื่องมือและสื่อที่คั้นั้น จะต้องมีความสอดคล้องกับความต้องการของครู มีความเด่นชัด เฉพาะเจาะจงต่อพฤติกรรม การสอนที่ครูต้องการแก้ไข สอดคล้องกับปัญหา ความกังวลห่วงใยที่ครูกำลัง เผชิญอยู่ (นิพนธ์ ไชยพานิช, 2535)

ส่วนปัญหาที่พบว่า เวลาไม่เพียงพอในการทดลองใช้ เครื่องมือและสื่อการนิเทศ ก่อนนำไปปฏิบัติจริง และขาดแหล่งศึกษาค้นคว้านั้น ผู้วิจัยเห็นว่าขั้นตอนการทดลองใช้ เครื่องมือและสื่อการนิเทศก่อนนำไปปฏิบัติจริง มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจาก เครื่องมือหรือสื่อที่ได้มาตรฐาน (Standardize Instruments) ที่สร้างขึ้นมา จะต้องได้ผ่านการทดลองใช้ ทำการทดสอบ ปรับปรุงแก้ไข นำไปทดลองใช้อีกหลายครั้งต่อเนื่อง เป็นระยะเวลาพอสมควร เพื่อทำการปรับปรุง เครื่องมือตามหลักวิชาการ ให้มีความแม่นยำ และเที่ยงตรงสูงสุด (นิพนธ์ ไชยพานิช, 2535) ดังนั้น ในการสร้าง เครื่องมือและสื่อการนิเทศ จึงควรมีการกำหนดหรือระบุ

เวลาไว้สำหรับการทดลองใช้ เพื่อให้ได้เครื่องมือและสื่อการเรียน ที่สามารถนำไปใช้ตรวจสอบ การปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศดังกล่าวข้างต้น สำหรับปัญหาที่พบว่า ชาคแหล่งศึกษาค้นคว้า นั้น ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นสิ่งที่ไม่ยากต่อการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งวิชาการและความรู้ ดังที่ กรม วิชาการ (2538) ได้เสนอแหล่งวิชาการและความรู้ที่หาได้ง่ายหลายสิ่งหลายอย่าง อันได้แก่ ตัวผู้เรียน ตัวครูเอง วิทยากรหรือที่ปรึกษา เพื่อนครูด้วยกัน โรงเรียนใกล้เคียง สื่อโทรทัศน์ วิทยุ หรือหนังสือพิมพ์ และผู้ปกครอง เป็นต้น

ส่วนผลการวิจัย ในเรื่องของการประสานงานกับโรงเรียนที่จะไปนิเทศ พบว่า ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ ปฏิบัติโดยเสนอโครงการปฏิบัติงานนิเทศจากหน่วยศึกษานิเทศก์ให้ โรงเรียนทราบ ซึ่งการประสานงานในการนิเทศนั้นเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับคน เวลา วัสดุ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกทุกอย่าง ที่ใช้ในการดำเนินงาน (Harris อ้างถึงใน หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี, 2538) ผู้วิจัยเห็นว่ามีความ สอดคล้องกันกับลักษณะการประสานงานการนิเทศโดย เสนอในรูปแบบของโครงการดังกล่าว เนื่องจาก ลักษณะของโครงการนิเทศการศึกษานั้น ควรประกอบด้วยรายละเอียดต่าง ๆ ดังที่ วาไรต์คน บูลส์วอลล์ (2536) เสนอไว้ดังนี้คือ

1. ชื่อโครงการ
2. หลักการและเหตุผลในการจัดโครงการ
3. วัตถุประสงค์ของการจัดทำโครงการ
4. ขบวนการที่จะต้องปฏิบัติตามโครงการ
5. วิธีดำเนินการ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์
6. ใคร เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ
7. ระยะเวลาที่จะใช้ในโครงการ
8. สถานที่
9. งบประมาณ
10. ผลที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ
11. การประเมินผลโครงการ

ซึ่งรายละเอียดดังกล่าวจะเป็นข้อมูลที่ระบุถึงการดำเนินงานตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้น และเป็น

ข้อมูลเพื่อให้โรงเรียนที่รับการนิเทศฯ ไปประกอบการพิจารณาในการเตรียมความพร้อม การให้ความร่วมมือ สนับสนุน และส่งเสริมการดำเนินงานในลำดับต่อไป อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์กับผล การวิจัยในส่วนของการวางแผนการนิเทศดังกล่าวแล้วข้างต้น คือ มีการวางแผนการนิเทศโดย กำหนดเป็นงาน/โครงการโดยบรรจุไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปีของหน่วยศึกษานิเทศก์ และได้ นำงาน/โครงการนั้นไปเสนอให้โรงเรียนที่จะไปนิเทศทราบ

2. สภาพและปัญหาการปฏิบัติงานนิเทศของครูผู้นิเทศ ในด้านการดำเนินการนิเทศ

2.1 การจัดกิจกรรมการนิเทศ

ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ จัดกิจกรรมการนิเทศโดยให้ครูมีส่วน ร่วมเสนอแนะและแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ผู้วิจัยเห็นว่าวิธีการดังกล่าวเป็นวิธีที่ก่อให้เกิด ผลดีทางการนิเทศการศึกษา เนื่องจากเป็นวิธีการที่ยึดหลักประชาธิปไตย กังที่ นพพงษ์ บุญจิตราคุลย์ (2525) กล่าวว่า การนิเทศงานที่จะก่อให้เกิดผลอย่างแท้จริงนั้น จะต้อง มีรากฐานมาจากหลัก เกณฑ์ทางประชาธิปไตย การนิเทศงานโดยออกคำสั่งให้ทำตามวิธีที่ผู้บริหาร หรือผู้นิเทศเห็นสมควรย่อมทำให้เกิดการปรับปรุงการทำงาน หรือความร่วมมือ ความเต็มใจ ในการทำงานเท่าที่ควร และยังเป็น การสร้างนิสัยให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเคยชินต่อการปฏิบัติงาน เพียงคนเดียว กังนั้น ในการยึดมั่นหลัก เกณฑ์ของประชาธิปไตยเป็นบรรทัดฐานในการนิเทศแล้ว ทั้งผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ จะต้องร่วมมือปรึกษาหารือกัน ในการที่จะขจัดปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ หรือวิธีการดำเนินงานใหม่ การที่ผู้รับการนิเทศได้มีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นนั้น ย่อมทำให้ เขายอมรับและ เปลี่ยนพฤติกรรม วิธีการ ใ้ได้ง่ายกว่าการที่จะสั่งให้ทำตาม

ส่วนผลการวิจัยที่พบว่า กิจกรรมที่นำมาจัดในการนิเทศส่วนใหญ่ เป็นการ แนะนำ/การให้คำปรึกษาหารือ นั้น มีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมภพ อุณหชาติ (2535) ซึ่งพบว่า กิจกรรมการนิเทศที่โรงเรียนส่วนใหญ่เลือกมาปฏิบัติ นั้น ได้แก่ การให้คำ ปรึกษาแนะนำ ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการนิเทศและผู้รับการนิเทศใน การพัฒนาบุคลากรอย่างมีแบบแผน และได้ถูกนำมาใช้อย่างประสบผลสำเร็จในงานการนิเทศเป็น เวลาหลายปีแล้ว ซึ่งเป็นวิธีที่สามารถติดต่อกับครูโดยตรง (วาไรต์นั บุนสุวสันต์, 2536) เป็น การพบปะกันระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ เมื่อมีปัญหาในการปฏิบัติงาน โดยการให้คำปรึกษา

แนะนำได้ทั้งรายบุคคลและเป็นกลุ่ม ได้อภิปรายร่วมกัน จะทำให้ครูรู้สึกสบายใจในการพูดและยอมรับปัญหาที่ (หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม, 2537) ซึ่งประโยชน์ของการนิเทศเชิงให้คำปรึกษา หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (ม.ป.ป.) ได้สรุปไว้ดังนี้คือ

1. ช่วยสร้างความเป็นกันเองระหว่างครูและผู้นิเทศ
2. ช่วยระบายหรือลดความเครียด เครียดในอารมณ์ของผู้มาขอปรึกษา
3. ช่วยให้ครูสามารถสำรวจตนเองจนเข้าใจปัญหาของตนเอง
4. ช่วยให้ครูมีความเข้าใจตนเองและมีการวางแผนป้องกันปัญหาต่าง ๆ
มิให้เกิดขึ้นอีกในอนาคต

อีกประการหนึ่ง ผู้วิจัยเห็นว่าการนิเทศลักษณะนี้ มีความละเอียดอ่อน เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนั้น ผู้ให้คำปรึกษาจึงจำเป็นต้องมีความรู้ทางจิตวิทยาเป็นอย่างดี รู้จักพฤติกรรมของคน และมีความเข้าใจ ตลอดจนได้รับการฝึกฝนอบรมทางด้านนี้มาโดยตรงเป็นอย่างดี (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, ม.ป.ป.)

และจากผลการวิจัยพบว่า ลักษณะงานนิเทศที่ปฏิบัติโดยใช้กิจกรรมในการจัดการนิเทศ ส่วนใหญ่เป็นการเขียนแผนการสอนและการทำและพัฒนาผลงานทางวิชาการ เป็นเพราะว่าครูผู้รับการนิเทศมีความต้องการให้ครูผู้นิเทศช่วยเหลือ เกี่ยวกับการให้คำแนะนำในการจัดทำแผนการสอน การผลิต/พัฒนาสื่อ และการทำผลงานทางวิชาการ (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, 2538) ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า ครูผู้รับการนิเทศนั้น มีความต้องการที่จะพัฒนาตนเองทางวิชาการ เพื่อประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ประกอบกับยังสามารถนำผลงานทางวิชาการนั้นเสนอพิจารณาตำแหน่งให้สูงขึ้นได้อีกด้วย

ส่วนปัญหาที่พบว่า ผู้รับการนิเทศมีงานต้องปฏิบัติมากไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างเต็มที่และไม่ต่อเนื่อง และเข้าร่วมกิจกรรมไม่จริงจัง ผู้วิจัยเห็นว่า อาจเป็นเพราะว่า ครูผู้นิเทศขาดประสบการณ์เกี่ยวกับการใช้เทคนิค และทักษะในการจัดกิจกรรมการนิเทศที่น่าสนใจ เนื่องจากผลการวิจัยที่พบว่า ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ไม่มีประสบการณ์ และไม่เคยเข้ารับการอบรมหรือสัมมนาเกี่ยวกับงานด้านการนิเทศก่อนได้รับคัดเลือกให้เป็นครูผู้นิเทศ และการที่ครูเข้าร่วมกิจกรรมไม่จริงจังนั้น ความจริงแล้ว ครูก็มีความต้องการที่จะปรับปรุง

เปลี่ยนแปลงการสอนของตนให้ดีขึ้น แต่เขาต้องลำบากและเรียนรู้ใหม่ซึ่งยุ่งยากมาก เลขามัสนาจ ก็อาจเป็นได้ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู, 2529) ดังนั้น หน่วยงานพิเศษ กรมสามัญศึกษา จึงควรมีการจัดการอบรมหรือให้ความรู้เกี่ยวกับเทคนิค ทักษะ และวิธีการใหม่ ๆ ในการจัดกิจกรรมการเรียนพิเศษแก่ครูผู้นิเทศ อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง จนกระทั่งให้ครูผู้นิเทศ เหล่านั้น มีความสามารถในการจัดกิจกรรม และปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนได้ประสบความสำเร็จและน่าสนใจ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผู้บริหารโรงเรียน ควรสนับสนุนและ ส่งเสริม ในค่านองบประมาณในส่วนของการเข้ารับการอบรม/สัมมนา/ศึกษาดูงานทางการนิเทศที่ หน่วยงานอื่น ๆ จัดขึ้น

2.2 การผลิตสื่อหรือนวัตกรรมการเรียนการสอน

ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ ผลิตสื่อหรือนวัตกรรมการเรียน การสอน โดยสำรวจสภาพ ปัญหา และความต้องการของครูเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนการสอน ผู้วิจัยเห็นว่าวิธีการดังกล่าว เป็นวิธีการที่จะช่วยให้ได้สื่อการเรียนการสอนที่ตรงตามความต้องการ ของหลักสูตรและครูผู้สอน ซึ่งสอดคล้องกับารายงานผลการพัฒนาการใช้สื่อการเรียน ของ โรงเรียนบางระกาวิทยศึกษ จังหวัดพิษณุโลก และโรงเรียนรังสรรค์วิทยาคม จังหวัดขอนแก่น พบว่า โรงเรียนพัฒนาการใช้สื่อการเรียนการสอนโดยการสำรวจสภาพ ปัญหาและความต้องการของครู เกี่ยวกับเทคนิค ทักษะในการใช้สื่อการเรียนการสอน แล้วใช้วิธีการนิเทศศึกษามาดำเนินการ ผลิตและพัฒนาสื่อ จนครู-อาจารย์สามารถผลิตสื่อและพัฒนาสื่อการเรียนได้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา สภาพปัญหา และความต้องการของครู ส่งผลให้นักเรียนมีความกระตือรือร้น และมีความสุขใน การเรียน ไม่เบื่อหน่าย และมีความขยันมากขึ้นกว่าเดิม (กรมสามัญศึกษา, 2531) ดังนั้น สื่อการเรียนที่ดีย่อมช่วยให้การเรียนรู้อบรมอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะต้องประกอบไปด้วย คุณลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ วรรณภา เจียมทะวงษ์ (2532) ได้กล่าวไว้ดังนี้คือ

1. มีความเหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหา และจุดมุ่งหมายของการเรียน การสอน
2. มีความเหมาะสมกับรูปแบบของการเรียนการสอน
3. มีความเหมาะสมกับลักษณะของผู้เรียน
4. มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของการใช้สื่อ

และการนำสื่อไปใช้ในการเรียนการสอนแต่ละครั้งหรือแต่ละคาบนั้น ซึ่งอาจเป็น หนังสือเรียน เอกสารที่ให้ศึกษา รูปภาพ แผ่นใส เทปบันทึกเสียง วิดิทัศน์ สไลด์ ของจริง ฯลฯ ทั้งนี้จะต้องเตรียมสื่อเหล่านี้ไว้ล่วงหน้า มีการตรวจสอบความพร้อมก่อนนำไปใช้สอนจริงทุกครั้ง (บุญสมศรีสะอาด, 2537) และการผลิตสื่อหรือนวัตกรรมนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า ควรจะได้มีการปฏิบัติร่วมกันระหว่างผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ หรือระหว่างผู้นิเทศ ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้รับการนิเทศ คั้งที่ สุจริต เพียรชอบ และ สายใจ อินทร์พรชัย (อ้างถึงใน สุภา จุลเสถก, 2533) ได้เสนอแนะวิธีการจัดหาสื่อการเรียนการสอนด้วยวิธีต่าง ๆ และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ เช่น การเก็บสะสมรูปภาพ ปฏิทิน การขอความร่วมมือจากครูศิลปะหรือบรรณารักษ์ และขอบริจาคจากองค์การ บริษัท หรือสถาบันการศึกษา เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้ได้สื่อหรือนวัตกรรมการเรียนการสอนที่ดี มีประโยชน์ ตรงตามความต้องการของหลักสูตรและครูผู้สอนดังกล่าว

ส่วนปัญหาที่พบว่า ขาดการสนับสนุนค่านงงบประมาณจากผู้บริหารโรงเรียนในการผลิตสื่อหรือนวัตกรรมการเรียนการสอนนั้น เนื่องจากงบประมาณที่ได้รับจัดสรรจากหน่วยงานศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา สำหรับการปฏิบัติงานนิเทศของครูผู้นิเทศ จากผลการวิจัยที่พบว่า “ไม่เพียงพอ” ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียน วิทยเจเพาะโรงเรียนที่รับการนิเทศ ควรได้มีการจัดสรรเงินสนับสนุน หรือจัดสรรวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องสนับสนุนในส่วนนี้ ซึ่งน่าจะจำเป็นต้องเป็นจำนวนเงินที่มากมายหรือวัสดุอุปกรณ์ที่มีราคาแพง อาจจะเป็นการส่งเสริมหรือสนับสนุนให้ใช้ทรัพยากรที่หาได้ง่ายและมีอยู่ในท้องถิ่น หรือมีราคาถูก มาใช้ในการผลิตสื่อให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของหลักสูตรและผู้เรียน และสามารถนำไปใช้เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้ทักษะ เจตคติ ให้แก่ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ (วารรณา เจียมพะวงษ์, 2532)

2.3 การวิจัยเพื่อพัฒนางาน

ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ มีบทบาทในการวิจัยเพื่อพัฒนางาน โดยร่วมมือกับบุคลากรในโรงเรียนทางงานวิจัยทางการศึกษาหรืองานวิจัยในชั้นเรียน และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แล้วนำผลที่ได้จากการวิจัยนั้นมาใช้พัฒนางานที่ปฏิบัติอยู่ และปัญหาที่พบคือ ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ ไม่มีประสบการณ์และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการทางงานวิจัย ผู้วิจัยเห็นว่า การปฏิบัติและปัญหาที่พบดังกล่าว เป็นผลให้การวิจัยเพื่อพัฒนางาน ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากเหตุผลคั้งที่ สุวัธนา สุวรรณเชตนิคม (2537) ได้กล่าวไว้ว่า การวิจัยใน

ชั้นเรียนมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่ การพัฒนางานการจัดการเรียนการสอนของครู ลักษณะของการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) คือเป็นการวิจัยควบคู่ไปกับการปฏิบัติงานจริง การวิจัยในชั้นเรียนนั้น มีลักษณะเฉพาะที่เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนางานการจัดการเรียนการสอน รูปแบบของการวิจัยในชั้นเรียนนั้นเป็นโปรแกรมการวิจัย (Research Program) แบบการวิจัยและการพัฒนา (Research and Development) โดยเน้นสาระความรู้ที่เป็นประโยชน์ในการเข้าใจสภาพปัญหาและวิธีการแก้ไข ตลอดจนนวัตกรรมในการพัฒนางานตามสภาพที่เป็นจริง ซึ่งการวิจัยในชั้นเรียน เพื่อให้เกิดความรู้ที่ชัดเจนเกี่ยวกับการพัฒนาที่ผ่านการพิสูจน์แล้วว่าได้ผลนั้น ควรต้องใช้เวลาอย่างน้อยสัก 3 ปี โดยใช้เวลาประมาณ 1 ปี ในแต่ละระยะ ทั้งนี้แล้วผลการทางานวิจัยในชั้นเรียน จะทำให้เกิดการพัฒนา ผู้เรียน ผู้สอน และองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนตามที่คาดหวัง ดังนั้น การที่ครูผู้นิเทศจะสร้างสมประสบการณ์ และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทางานวิจัยเพื่อพัฒนางานได้นั้น ผู้วิจัยเห็นว่า ควรจะได้มีการศึกษาค้นคว้าความรู้เพิ่มเติม และนำความรู้ที่ได้นั้นไปลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง สม่ำเสมอ และต่อเนื่อง ทั้งนี้ โดยได้รับการสนับสนุน และส่งเสริมจากผู้บริหารโรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในด้านงบประมาณและการจัดการให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสมและเพียงพอ

ข้อสังเกตประการหนึ่ง ในการวิจัยเพื่อพัฒนางานของครูผู้นิเทศ ที่น่าทึ่งว่ามีปัญหาเรื่องงบประมาณนั้น อาจเป็นเพราะว่า การวิจัยเพื่อพัฒนางานในลักษณะของการวิจัยในชั้นเรียน ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงมาก เนื่องจากเป็นการวิจัยที่ดำเนินควบคู่ไปกับการจัดการเรียนการสอน (สุวัฒน์ สุวรรณเชตนิคม, 2537) ซึ่งการวิจัยในชั้นเรียนน่าจะถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอน งบประมาณที่ใช้จึงรวมอยู่ในส่วนของการจัดการเรียนการสอนนั้น จึงน่าจะไม่ต้องจัดสรรไว้เพื่อการวิจัย ดังนั้น การพิจารณางบประมาณเพื่อการจัดการเรียนการสอน จึงควรได้รับจัดสรรและวางแผนไว้ให้เพียงพอและเหมาะสมสำหรับการจัดการเรียนการสอนที่มีงานวิจัยในชั้นเรียนรวมอยู่ด้วย

3. สภาพและบทบาทการปฏิบัติงานนิเทศของครูผู้นิเทศ ในด้านการจัดทำรายงานการนิเทศ และรายงานสรุปการนิเทศ

ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่ จัดทำรายงานการนิเทศและรายงานสรุปการนิเทศ เป็นลายลักษณ์อักษร โดยใช้นับถือข้อความ แบบรายงานของศูนย์ประสานงานการนิเทศ

หรือแบบรายงานที่สร้างขึ้นเอง ซึ่งรายละเอียดในการรายงานส่วนใหญ่ได้แก่ ผลการปฏิบัติงาน วิธีดำเนินการ และปัญหาที่เกิดขึ้นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ เสนอต่อหัวหน้าหน่วยงานนิเทศกรรม สามัญศึกษา จังหวัด และผู้บริหารโรงเรียน และช่วงเวลาที่ยังรายงานส่วนใหญ่รายงานเมื่อสิ้นสุด การปฏิบัติงานนิเทศในชั้นตอนต่าง ๆ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าว มีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุจิตรา อุทธิเสน (2532) และ อร่ามศรี แย้มคลี่ (2533) พบว่า มีการรายงานผลการ ปฏิบัติงานต่อผู้บริหาร โดยส่วนใหญ่ใช้วิธีการรายงานเป็นลายลักษณ์อักษร ข้อมูลที่รายงานส่วนใหญ่ คือ ผลการปฏิบัติงานและปัญหาที่เกิดขึ้นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ และช่วงเวลาที่ยังรายงานคือ เมื่อ สิ้นสุดการปฏิบัติงานในชั้นตอนต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า เป็นการปฏิบัติที่ครูผู้นิเทศดำเนินการ ได้สอดคล้องและเป็นไปตามแนวที่หน่วยงานนิเทศกรรม สามัญศึกษา (2531, 2534) กำหนดไว้ จึงทำให้ครูผู้นิเทศส่วนใหญ่เห็นว่าไม่มีปัญหาในการปฏิบัติงานนิเทศในขั้นตอนนี้

แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาและอุปสรรคอาจเกิดขึ้นได้ในด้านต่าง ๆ เช่นงบประมาณ เวลา ความสนใจ สถานที่ บุคลากร และปัญหาเศรษฐกิจส่วนตัวของครู ผู้บริหาร หรือผู้ทำหน้าที่ นิเทศการศึกษา แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ขึ้นอยู่กับ ความเสียสละ และความมุ่งมั่นของผู้บริหาร ผู้ที่ทำหน้าที่ นิเทศการศึกษา และคณะครูที่จะปฏิบัติ (วาโลร์คีน บุณสวัสดิ์, 2536)

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งนี้

จากผลการวิจัยเรื่องการศึกษาการปฏิบัติงานนิเทศของครูผู้นิเทศ สังกัดกรม สามัญศึกษา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะแก่หน่วยงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานนิเทศ ดังนี้

หน่วยงานนิเทศกรรม สามัญศึกษา

1. ควรจัดให้มีการประชุมอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับ เทคนิค ทักษะ และวิธีการ ใหม่ ๆ ในการนิเทศการศึกษา แก่ครูผู้นิเทศอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยอาจเชิญวิทยากร จากโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จจากการดำเนินงานจัดการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน มา ถ่ายทอดปัญหา อุปสรรค แนวทางแก้ไข เกี่ยวกับการใช้เทคนิค ทักษะ และวิธีการใหม่ ๆ ในการ นิเทศการศึกษา หรืออาจเชิญวิทยากรจากหน่วยงานอื่น ๆ เช่น บริษัท ห้างร้าน ธนาคาร มาร่วม

เป็นวิทยากรด้วย เพื่อให้ครูผู้แทนมีความชำนาญในการปฏิบัติงานนิเทศมากยิ่งขึ้น และพัฒนาครูผู้แทนให้สามารถปฏิบัติงานนิเทศได้โดยลาห่างโดยมุ่งจำเป็นต้องออกนิเทศร่วมกับศึกษานิเทศก์ ซึ่งเป็นการแบ่งเบาภาระหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ได้อีกทางหนึ่งด้วย

2. ควรมีการจัดสรรงบประมาณ สำหรับการปฏิบัติงานนิเทศของครูผู้แทนโดยเฉพาะ ให้ความชัดเจน คล่องตัว และเพียงพอ ซึ่งอาจจะมอบหมายให้หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา หรือจังหวัด เป็นผู้บริหารการใช้งบประมาณ และนิเทศติดตามผลการปฏิบัติงานเพื่อให้ความช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ครูผู้แทนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

3. ควรมีการสรรหาครูแม่แบบรายวิชาต่าง ๆ เพื่อคัดเลือกให้เป็นครูผู้แทนเพิ่มมากขึ้น ในรุ่นต่อ ๆ ไป ให้เพียงพอ เพื่อที่จะให้ทำนิเทศแก่ครูในโรงเรียนได้อย่างทั่วถึง ต่อเนื่อง สอดคล้องกับความต้องการของครูในโรงเรียน โดยเฉพาะกรณีที่ครูผู้แทนต้องใช้เวลามากในการนิเทศหลาย ๆ โรงเรียน แต่เวลายังไม่เพียงพอ และการคัดเลือกครูผู้แทน ควรได้มีการพิจารณาตามวิธีการ และหลักเกณฑ์ ที่หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กำหนดไว้อย่างจริงจัง โดยเฉพาะในด้านผลงานที่เป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลาย ความศรัทธา และความยินดี เต็มใจที่จะปฏิบัติงานด้านนิเทศการศึกษาอย่างแท้จริง

4. ควรมีการประสานงานเพื่อขอความร่วมมือ สนับสนุน และส่งเสริม งานนิเทศของครูผู้แทน ในยังโรงเรียน และหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน อย่างเป็นทางการ โดยชี้แจงให้ทราบและทำความเข้าใจให้ตรงกันเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ขอบข่ายงานของการนิเทศ และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการนิเทศ

โรงเรียน

1. ควรส่งเสริมให้ครูผู้แทนเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาเทคนิค ทักษะ และวิธีการใหม่ ๆ ในการนิเทศการศึกษา ที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้น

2. ควรพิจารณา ในการจัดคาบสอนต่อสัปดาห์ และมอบหมายงานพิเศษอื่น ๆ ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับภาระหน้าที่ในการปฏิบัติงานนิเทศของครูผู้แทน

3. ควรให้การสนับสนุน ส่งเสริม ร่วมมือ และอำนวยความสะดวก ในการปฏิบัติงานนิเทศของครูผู้แทนในด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ ตลอดจนให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาแนะนำ และข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นข้อมูลในการนำไปปรับปรุงและพัฒนางานนิเทศให้มีประสิทธิภาพได้ผลดียิ่งขึ้น

ครูผู้นิเทศ

1. ควรมีการพัฒนาตนเองในด้านความรู้ เทคนิค ทักษะ และวิธีการใหม่ ๆ เกี่ยวกับการปฏิบัติงานนิเทศ ให้ความชำนาญเป็นที่ยอมรับ เช่น ศึกษาเอกสาร ขอคำปรึกษาคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิ ศึกษาดูงานจากหน่วยงานที่ประสบความสำเร็จในการจัดการนิเทศ ตลอดจน เข้าร่วมการอบรมที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้น และนำไปใช้อย่างจริงจังสม่ำเสมอ

2. ไม่ควรยึดติดกับวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพียงอย่างเดียว ในการปฏิบัติงานนิเทศ ควรได้มีการใช้วิธีการที่หลากหลาย โดยนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพของปัญหา ความต้องการ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของการนิเทศการศึกษาในสภาพที่เป็นจริง เช่น ใช้การนิเทศทางไกล ในกรณีที่เกิดภาวะหน้าทำงานประจำในโรงเรียน หรือจัดกิจกรรมการเรียน การสอน โดยใช้อสื่อ นวัตกรรม หรือกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง ในกรณีที่ออก ไปนิเทศ แต่มีคาบสอนในขณะนั้น โดยที่โรงเรียนไม่สามารถจัดคาบสอนให้สอดคล้องกับช่วงเวลา ที่ปฏิบัติงานนิเทศได้ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ควรศึกษาการปฏิบัติงานนิเทศของครูผู้นิเทศ สังกัดกรมสามัญศึกษา ที่มีผลงานดีเด่น โดยอาจจะศึกษาในลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ

2. ควรศึกษาความต้องการในการพัฒนาตนเองของครูผู้นิเทศ สังกัดกรมสามัญศึกษา เกี่ยวกับการปฏิบัติงานนิเทศ

3. ควรศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครู ที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของครูผู้นิเทศ สังกัดกรมสามัญศึกษา

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย